

I. N. 7.
DISSERTATIONIS
DE

OFFICIO
TRANSLATORIS
SACRARUM LITTERARUM

Circa
VERITATEM,

C U 7 U S

PARTEM PRIOREM, *Solam.*

Consensu Ampliss. Facult. Philos. in Reg. Acad. Aboëns.

PRÆSIDE

LAURENTIO O.
LEFREN,

L. L. O. O. & Græcæ Profess. Reg. & Ordin.

Publicæ Bonorum censuræ subicit

NICOLAUS HÖÖK.

Vestergotibus

In AUDITORIO MAJORI die ~~XIII~~ Aprilis

Anno MDCCLXXV.

H. A. M. C.

ABOÆ

Typis JOHANNIS CHRISTOPHORI FRENCKELL.

A
MONSIEUR,
MONS. SIMON PIERRE
ROTHSTEIN,
INTENDANT DE LA COUR.

MONSIEUR,

En prenant la liberté de Vous dedier cet Essai Académique, ce n' est pas à Vos richesses que j' en veux faire hommage. Elles sont les dons de la Fortune, bien qu' étant si honnêtement employées comme par Vous, elles relevent l' éclat de la Vertu personnelle. Je ne prétends pas non plus de Vous offrir ici de quoi satisfaire Votre gout pour les études, ni de Vous fournir
une

une lecture, qui puisse devenir pour Vous une source d'instruction, ou d'amusement. La matiere de ce peu d'ouvrage regarde un sujet, dont l'utilité est bornée à un certain ordre de Scavans. Il y a des raisons bien plus fortes & plus particulieres de mon entreprise. Dès le premier moment que j'eus l'honneur d'entrer dans Votre Maison vous n'avez cessé de me combler de bienfaits. Voilà, Monsieur, ce qui me donne la hardiesse de mettre sous l'auspice de Votre noble Nom cette ébauche litteraire pour qu'elle en emprunte du brillant, & pour Vous donner en meme tems une preuve de ma vive reconnoissance, laquelle Vous trouverez toujours s'efforcer de remplir par des sentimens de deference & de soumission ce qui lui manque de pouvoir de se declarer d'une maniere plus réelle. Si Vous daignez, Monsieur, agréer l'offre, que je Vous en fait, & m'honorer de la continuation de Vos bonnes graces, je serai au comble de mes vœux.

Au reste je ne cesserai jamais d'adresser à l'Etre Supreme des vœux ardens pour Votre prosperité & pour celle de tous Ceux, qui Vous appartiennent.

J'ai l'honneur d'être avec beaucoup de respect,

MONSIEUR,

Votre très-humble & très-
obéissant Serviteur,

NICLAS HÖÖK.

§. I.

Aditum ad Institutum brevi præfamine munit;

Inter maxima beneficia, quibus Deus optimus maximus genus nostrum beare voluit, meritissime referuntur SACRÆ LITTERÆ, quæ veram nobis viam monstrant, qua ad æternam Felicitatem eundum, nosque tam plene erudiunt de omnibus, quæ salutem consecuturis vel credenda vel facienda sunt, ut, si iis recte utamur, nihil omnino, neque magnum neque parvum, desideremus. Huc accedit, quod tam plano & certo orationis genere exaratae sunt, ut nemo homo tam stupido sit ingenio, qui eas quantum satis sit, non intelligat, modo veram cognoscendi viam ingredi velit. Unum duntaxat incommodum tantis commodis adnexum hodie est. Hoc in eo consistit, quod plerique mortalium, ex quo linguæ authenticæ in desuetudinem abierunt, eas non nisi ex
ver-

versionibus cognoscere possint. Hæ versiones, quamvis in iis, quæ ad substantiam Salutis pertinent, satis bonæ inveniantur, in multis tamen emendatione indigent. Non equidem diffiteor, alias aliis continue meliores esse, nihilo tamen minus, omnes suis laborare naevis, certum est. Nulla certe ostendi poterit, quæ Sermonem originalem & *veritate & claritate* sensus per omnia æquet. Hoc vero, quamvis maximum videatur incommodum, eo tamen ipso insigniter minuitur, quod & veriores & clariores indies confici possunt versiones. Hoc nos condocent nova meliorum specimina, quæ variis temporibus variis in gentibus prodierunt. Quid *Itali, Galli, Germani, Batavi, Angli, Dani, Fenni*, aliique hac via præstitum iverint, haud obscure constat ex istis Speciminibus, quæ singuli horum populorum dederunt. Quid vero a *Svecis* nostris, Auspiciis SAPIENTISSIMI PRINCIPIS, nuper hoc in negotio effici coëptum sit, id nos docet novum Specimen Versionis trium Scripturæ Librorum, quod anno proxime præterlapso typis expressum est. Quibus igitur tum *animi*, tum *ingenii* dotibus ornatum esse oporteat Interpretem, qui prioribus veriore & clariorem adornare possit Sacræ paginæ translationem, nunc admodum opportune quæritur, eoque opportunius, quod qui arduum hoc negotium gerunt Viri docti, pro ea, qua clarent ingenuitate, publicis Litteris significatum iverunt, se non modo æquo, sed grato etjam animo accepturos quicquid sibi oblatum fuerit moniti. Quum vero usu venire soleat, ut quo quis ad meliora præstanda ineptior sit, eo ad rodendum & carpendum se exhibeat paratorem, non alienum fuerit docere, quantum *solertia* ii sibi necesse habeant acquirere, qui de tanto negotio *idonea arbitria* facere velint. Nobis igitur cum quærendum esset argumentum Speciminis Academici Gradualis, nihil tam placuit, quam quæstio de *Officio, quod circa veritatem*

ac claritatem Interpretationis SACRARUM LITTERARUM versatur. Hanc igitur exercendæ industriolæ materiam esse volumus. Quum vero nobilissimum hoc argumentum latissime pateat, satis habere cogimur, si primas duntaxat lineas ducere hic possimus. Vos igitur, Lectores benivoli, quo decet verborum honore, rogamus, ut hunc qualemcunque *gustulum* æqui bonique consuletis, donec coenam parare sinat Fortuna, quam hactenus novercam habuimus.

§. II.

De notione Veritatis pauca monet.

Quum cardo quæstionis de officio boni SACRARUM LITTERARUM Interpretis in eo potissimum versetur, ut *vera sit interpretatio*, quam adornat, a scopo alienum non fuerit hic paucis saltem verbis, quid sit *veritas*, docere. Forte non deerunt, quibus superflua videatur diligentia, quæ enodando impenditur vocabulo, cujus potestatem etjam lippæ & tonsores se satis distincte opinantur intelligere. Quum vero hæc vox tam multas tamque varias involvat *relationes*, ut rudioribus certe Lectoribus negotium facessere possint, nisi enucleatius exprimantur, potiora earum genera, quæ hic in censum venire debent, breviter repræsentasse juvabit. Scire itaque licet, in omni cogitatione veritatis *consensum* quendam *plurium* inesse. Hinc enim inter res *ipsas* & earum *notiones*, illinc vero inter *notiones* rerum & *signa* verborum locum habet relatio. Cumque nullum Scriptum ex una in aliam Linguam vere transferri queat, nisi notiones rerum in utraque coincident, facile intelligitur, in utraque verbis

cum

cum verbis & formulis cum formulis interesse relationem, vi veteris illius canonis: *Quaecunque conveniunt uni tertio, ea etiam inter se conveniunt.* Neque enim vera est translatio, nisi hujusmodi sit, ut *idem sentias*, sive auctoris, sive interpretis verba legeris. Quomodo autem idem sentire poteris, nisi in utroque casu eosdem tum *conceptus*, tum *affectus* ex verbis oriri cognoveris? Hinc *Veritas Interpretationis nihil est aliud, quam identitas sensorum animi*, quæ hinc *ex verbis Auctoris*, illinc *ex verbis Interpretis hauriuntur.* Quid vero nomine *sensorum animi* venire soleat, id quamvis obscurum non sit doctioribus, hic tamen in gratiam rudiorum paulo distinctius exposuisse non pigebit. Quoties rem aliquam adtentius intuemur, nobisque justam temporis moram ad eam percipiendam sumimus, toties in animo nostro *similem sui imaginem* relinquit, ad eundem fere modum, quo *speculum* oblata sibi objecta repræsentat, vel *cera* sigillo signata ipsam *sigilli sculpturam* cum singulis lineamentis exprimit. Hæc rerum *vestigia* menti impressa illud ipsum sunt, quod *notionum* atque *conceptuum* nomine insignire solemus. Hi conceptus cum ope sensuum, vel externorum vel internorum adquirantur, eos *sensa* adpellare moris est. Cumque non tam receptionis *materialis*, quam perceptionis *mentalis* effectus sint, *animi sensa* plenius adpellantur. *Sensa* vero animi duorum sunt generum. Alia enim ex *intuitu* ipsarum rerum, alia ex variis rerum *signis* proficiscuntur. Hinc duplex cognitionis genus, *Intuitivum* & *Symbolicum*, oritur. Illud verum, fixum, certum & solidum; hoc sæpe falsum, vagum, dubium & imaginarium est. Sed hæc hætenus. Nunc ad propositum propius progrediendum.

§. III.

Officium boni Sacrarum Litterarum Interpretis breviter definit ac dividit.

Quoniam igitur de *Officio boni Sacrarum Litterarum Interpretis* agere constituimus, forte non defuturi sunt Lectores, qui hoc a nobis postulent, ut quid nomine *Officii* hic veniat, brevi saltem vel *descriptione*, vel *definitione* determinemus. Quamvis igitur notio, quæ huic quidem voci subest, ex earum sit numero, quæ naturalem quandam simplicitatem spirant, ob eamque causam exquisitis definiendi *artificiis* potius obscurari quam declarari possint; ne tamen de *Officio* scribentes *Officio* defuisse videamur, verbo indicasse sufficiat, id nobis *officium* dici, *quod cuique ita injunctum est, ut, nisi id sollicitè exsequatur, culpa vacare nequeat.* Quicumque vero nomen boni Interpretis tueri vult, is duplicem sibi *obligationem* incumbere reputet, quarum altera *prava fugiendi*, altera *recta sequendi* necessitatem importat. Hinc geminum nascitur *Officium* interpretis, *negativum*, quod falsis evitandis, & *positivum*, quod veris adducendis absolvitur interpretamentis. Et quoniam ad hoc tam bona *voluntas*, quam vera *facultas* requiritur, facile quisque videt, ex *Officio* interpretis esse animum utraque instructum ad negotium adferre. Quid igitur voluntati vel obsit vel profit, primum videndum.

§. IV.

Præjudicii impietatis in voluntatem Interpretis Influxum ostendit.

Velle

Velle & posse verum videre duo sunt magna in
 translatore Sacrarum Litterarum. Alterum sine altero semper
 inutile est. Quisquis igitur officio boni interpretis defun-
 getur, is hæc *duo* semper debet *conjungere*. Sin minus
 inanem sumit laborem, vel certe nihil magnopere lau-
 dandum præstat. Quidquid igitur hic præcipi potest, id
 partim ad *voluntatem*, partim ad *facultatem* redeat, ne-
 cesse est. Si naturam *veritatis* novissent mortales, mi-
 rum videri posset, si vel unus inveniretur, qui ejus amo-
 re non flagraret. Verum hoc multo aliter fieri, deplo-
 randa loquitur experientia. Tria sunt incentiva, quæ
 animum humanum amore certi alicujus objecti inflam-
 mare possunt, *honestas, utilitas & jucunditas*. Hæc omnia
 in *veritate* insunt; sed si rite *adgnosci* possint, necesse est,
 ut animus sit *serenus*, nec iis obscuratus nebulis, quæ ex
 insano *præjudiciorum* stagno adscendunt. Quum omnium
 præjudicatarum opinionum nulla neque pertinacior,
 neque pestilentior esse possit, quam quæ ex ipsa *impietate*
 nascitur, facile quisque perspicit, *præjudicium impietatis*
 cane & angue pejus fugiendum esse interpreti, qui ve-
 rum Scripturæ sensum alia quacunque lingua exprimere
 adgreditur. Hoc *falsam honestatem, falsam utilitatem, fal-
 sam jucunditatem* importat, eoque ipso, quantum in se est,
veritatem jugulat. Qui impio laborat animo, is variis se
vitiis mancipat, ex iisque nescio quod, *voluptatis* blan-
 dimentum se somniat percipere, quamvis in toto vitio-
 rum pelago, ne unica quidem gutta *genuine & sincere*
inveniatur voluptatis. Contra vero hic nihil pietate tetri-
 us, nihil tristius, nihil molestius opinatur, quamvis verus
 pietatis gustus omnia sentiat contraria. Quomodo igitur a se
 impetrare possunt impii, ut semper *verum* exprimant *sensum*
 formularum Scripturæ, quæ, ut eorum fert præjudicium,
 omne illis *solatium* adimunt, triste vero *torturamentum* im-

pingunt? Qui impie vivunt, ii toties *saucia* adfliguntur *conscientia*, quoties ad se redeunt, quod subinde fieri necesse est, cum *benevola Dei sapientia* cautum sit, ne perpetua esset catena *deceptricum voluptatum*, quibus serviunt. Fieri igitur non potest, quin gravem patiantur veritatem, quæ eos prius non desinit angere ac coquere, quam eo *obdurationis* processerint, ut *callo* obductam habeant *conscientiam*. Quamdiu igitur vera & sana angorum *levamina*, quæ Sacræ propinant Litteræ, per impietatem fastidiunt, tamdiu necesse habent misera suæ conscientiæ *falsa & insana* obtrudere *medicamina*, quæ evigilanti *soporem* & remordenti *stuporem* inducant. Quatenus igitur sacrum aliquod *interesse*, ut ita dicam, in eo quærunt, ut veritati *nervos* incidere & *aculeos* obtundere possint, eatenus fieri non potest, ut *verum* verbi Divini *sensum* studiosè quærant & sincere exprimant. Quemadmodum vero qui corpore altiora acceperunt vulnera simul & *interna & externa* adhibere solent *remedia*, ita impii non satis habent ipsi suæ ipsorum conscientiæ crassissima propinare *mendacia*, sed id quoque quavis occasione agunt, ut ab aliis etjam similia audiant solatia. Hinc, ut suam *sectam* novis quotidie *profelytis* augeant, cunctos ingenii nervos intendunt, hanc laboris mercedem expectantes, ut partim pauciores *accusatores*, partim plures habeant *consolutores*. Quoniam igitur eorum interest quamplurimos habere socios erroris, eos quoque juvat nihil relinquere intentatum, quod ad *lucem veritatis* vel *obfuscamam* vel *extinguendam* pertineat. Cumque ea agere, quæ plenæ & planæ repugnant *convictioni*, turpe putent omnes, qui *sano utuntur judicio*, ipsa quoque species honestatis, quam impii tueri cupiunt, sæpe impedit, quominus *veram & sanam* Sacræ Paginæ *interpretationem* procudant, quippe qua se ipsi redarguerent hypocriteos. Innata igitur *superbia*

perbia impediuntur, quominus eos se videri velint, qui sua ipsorum placita, quæ vita exprimunt, *doctrina* destruant. Quin potius ut quisque maxime impio est animo, ita de superbo *Fortium Spirituum* titulo participare velit constantissime. Horum vero proprium est Divinas Litteras in putidissimis ingenii humani commentis ponere. Quantum igitur periculi necesse sit veritati imminere, si impio in mentem veniat Sacrarum Litterarum interpretationi operam impendere, id obscurum esse potest nemini, qui rem iusta æstimatione metiri didicerit.

§. V.

Ipsam quoque Facultatem Sacras Litteras vere transferendi impiis abjudicat.

Quamvis igitur impius interpres difficillime a se impetrare possit, ut verum Sacrarum Litterarum sensum illis in locis exprimat, ubi *suum* ipsius *statum* condemnari sentit, quotidiana tamen experientia subinde fieri posse, docet, ut quod quis puro puto virtutis amore non faceret, id tamen alias ob causas faciat. Hinc sua se sponte offert quæstio, numne illi etjam ipsi, quorum ratio status postulat, ut sibi persuadeant, falsa esse omnia, quæ Sacræ Litteræ vel *bonis* pollicentur *præmia*, vel *malis* minantur *supplicia*, veram & sanam Scripturæ interpretationem tum concinnare possint, cum ex ea aut quo *superbiæ*, aut quo *avaritiæ* satisfaciant, secuturum sperant. Non equidem ignoro hominibus impietati servientibus subinde accidere, ut cum præstantissimi *ingenii*, tum præclarissimæ *doctrinæ* laudibus floreant, nihilo tamen minus periculum est, ne *impius animus* in omni studiorum ge-

nere ea & quærat studiosius & adseruet diligentius, quæ suo gustui & statui uti supra monuimus, convenient, quam quæ utrique adversum tenent, ob eamque causam ærumnarum plena videntur, eoque pleniora, quo plus lucis adferant, & proinde fortius securam inquietent conscientiam. Et quamvis non temere negemus, etiam ab impiis *aliquid egregii* ad Scripturam Sacram interpretandam subinde adferri posse, in primis si ex eorum numero sunt, qui sua plus interesse putant æternam *nominis famam*, quam crebro casituræ *conscientiæ emplastra* adquisivisse; hoc tamen vix sapius usu venire potest, quam ubi quæstio de rebus mere *theoreticis* est. Simul enim atque de *practicis* quæritur, longe aliter sentiendum est. De his enim opinione sapius eodem modo judicat *impius*, quo *cæcus de coloribus*. Sacræ enim Litteræ, cum de rebus huius ordinis agunt, partim simplici & populari utuntur sermone, partim eas oratione alto incedente cothurno exprimunt. In neutro vero casu verba definire solent, sed in utroque eas supponunt notiones, quas quisque *in se ipso*, cum in praxi constitutus est, *experitur ac intuetur*. Quoties itaque in Sacris Litteris res occurrunt, quas impius *nunquam in se expertus, nunquam intuitus* est, toties notiones earum *nullas* habet. Et si quas sibi videtur habere, *ex fictitiæ & imaginariæ* sunt. Certe non nisi *casu veræ* esse possunt. Quomodo igitur interpretabitur quis quod ipse non intelligit? Quum verba verbis & formulæ formulis in utraque lingua sibi invicem exacte respondent, tunc vera quidem verba & veras formulas chartæ illinere potest, sed *res ipsas*, nisi expertus sit, non magis, quam psittacus, intelligit. Ubi vero verba occurrunt *translata* & formulæ *tropicæ*, ibi in manifesto errandi periculo versatur. Potest quidem ex analogia rerum, quas proprie significant, per *compositionem & divisionem* aliquas
sibi

sibi ideas excudere, sed nisi eas ad res ipsas menti impressas exigere & corrigere possit, periculum est, ne pura puta sint *phantasmata*, quæ rebus ipsis non melius, quam ocrea capiti & galea pedi convenient. Interpreti veritatem sequenti sapissime usum præstat canon: *talìa sunt prædicata, qualia permittuntur esse a suis Subjectis*, quippe ex quorum natura, nunc *dilatandæ*, nunc *restringendæ* veniunt *potestates* verborum, quas tum habent, cum ad alias res signandas adhibentur. Hoc in rebus *naturalibus* & *artificialibus* tota die accidit. Quid igitur accidet in rebus mere *Spiritualibus*, ad quas digitum in hoc loco præcipue intendimus? Nonne labi, errare, decipi frequentissimum erit? Hoc negaturum puto neminem, nisi cujus *interfit* pio & impio eandem *facultatem* interpretandi Divinas Pandectas tributam videre. His cogitatis parallela habet *Perillustis Baro* CHRIST. WOLFIIUS in Logica part. II. Sect. III. Cap. VI. §. 930 p. m. 660. & in Notis ad Orationem de Sinarum Philosophia Practica not. 106, III. 136.

§. VI.

Pietatem in Interprete requirit, sed solidam & sinceram, quæ non falsa præjudicia, sed vera judicia sequitur.

Ex his luce clarius adparet, adprime necessarium esse, ut animus Interpretis, qui in S. Sacra transferenda cum laude versari velit, *verum & vivum pietatis sensum* habeat. Quemadmodum vero non id omne aurum, quod speciem refert auri, ita nec id omne pietas est, quod *colorem pietatis* mentitur. Vera notio pietatis nullum admittit *fucum*, sed quidquid habet, id *sincrum & solidum*

est, non insanis *præjudiciis*, sed sanis *judiciis* superstru-
ctum. Non desunt interpretes, qui tum demum se lau-
dabiliter in hac palæstra versari putant, cum *alias pias*,
alias veras dicant translationes. Sed qui *verum* et *pium*
hoc in negotio *separant*, ii, nostro quidem iudicio, nec pii
nec veri sunt Interpretes. Sunt alia atque alia Scripturæ lo-
ca, quæ in translationibus quibusdam antiquioribus plus ner-
vi habere videntur vel ad veram aliquam *thesin demonstran-*
dum, vel ad bonam aliquam *praxin promovendam*, quam
revera habent in textu, qui interdum de rebus minoris
ponderis agit. Sua igitur sponte hic oritur quæstio, quid
interpreti talibus in casibus faciendum sit? veterem ne *erro-*
rem vera versione *emendare*, an vero *pia* quadam *fraude*
confirmare debeat? Hoc alii putent, nos illud tenemus.
Cur vero sic sentiamus idoneas habemus causas, quas
hoc loco non reticendas arbitramur. Primum quidem
boni viri est in omnibus *sincere & candide* versari &
nulli unquam fraudi locum relinquere, quantamvis ea
speciem pietatis præ se ferre videatur. Deinde nulla ne-
que vera *thesis Theologica*, neque bona *praxis Christiana*
opus habet ementitis ejusmodi adminiculis. Nam si illa
vera & hæc bona sit, satis utraque firmamenti in aliis
Scripturæ locis habet: Sin vero minus, neque altera
veritatis, neque altera *bonitatis* laudem tueri poterit.
Præterea valde periculosum est *veram doctrinam falsis*
argumentis adstruere. Simul enim ac hostes veritatis
fraudem animadvertunt, statim, pro *misera sua Logica*,
subsumere non verentur, falsa esse omnia etjam certissima
quæque argumenta, quibus thesis vel praxis, de qua
quæstio est, aliis in locis nititur. Tandem vero si hoc
genus errorum penitus intactum relinqueremus, nihil
plane juris retineremus emendandi eos errores, qui
& *veritati & pietati dicam scribunt*, vel variis saltem
dictis

dictis *nervum probandi* veritates caelestes incidunt. Verbo: nulla translatio emendanda foret, sed quælibet gens, retenta versione antiqua, in vanum cadere sineret tot vota bonorum, tot specimina doctorum, tot instituta Principum, qui de tollendis versionum antiquiorum mendis solliciti fuerunt.

§. VII.

A præjudiciis Sectarum haud parum periculi veritati Interpretationis imminere, demonstrat.

Sub *ficta pietatis larva* se etiam occultare solent præjudicia, quæ *sua* cujusque *Secta* involvit. Hæc Interpreti veritatis amanti eo diligentius cavenda, quo Facilius etiam invitis obrepere & cautis imponere solent. Deus se hominibus *optimum semper amicum* tam voce & sermone, quam re & opere exhibuit. Quoties igitur eos verbo vel *a malo* revocare, vel *ad bonum* incitare instituit, toties ad captum omnium locutus est, sermone familiari usus, sine vana artis adfectione, aut ostentatione. Quamdiu igitur homines, evitatis omnibus *argutiis*, sancto se spiritui illuminandos, regenerandos & sanctificandos committebant absque ullo alio doctrinæ corpore, quam quod *sinceram* & *genuinam* spirabat *simplicitatem*, tamdiu veritati insidias non struebant horrenda illa monstra, quæ *præjudicia Sectarum* adpellamus. Ex quo vero Ecclesia Christiana, *primi amoris* oblita, in capitalem inciderat errorem, quem nunquam postea penitus exuere potuit, nucleum religionis non tam in *simplicitate doctrinæ* ac *integritate vitæ*, quam in *subtilitate* disputationum ponendum esse, variæ prodierunt Sectæ, quarum quælibet suum adotavit *Syste-*
ma

ma doctrinæ, ad quod probandum Sacras Litteras obtorto quasi collo trahere cœpit. Hinc omnia partim *arte torquenda*, partim *marie torquenda* erant, donec apta fierent, quæ aliquam Systematis lacunam implerent. Quæ igitur antea naturalem spirabant simplicitatem, ob eamque causam facilem habebant perceptionem, ea postea, exstructo Systematis ædificio, ad illud, invita natura, se accommodare coacta sunt, illum mentita sensum, quem Secta commodum postulare. Longum foret, si per omnia eundo sæcula idoneis demonstrarem exemplis, quantum hæc pestis ad *enervandam & proscribendam translationum veritatem* valuerit. Nunquam vero plus detrimenti adferunt *præjudicia*, quam cum *Secta Sectæ opposita* oppositis servit *præjudiciis*. Tunc enim sæpe usu venit, ut *neutra* veritatem inveniat, ad eundem fere modum, quo inimici, qui, prehensis antiis, contendunt, via relicta, in utrinque positis lacunis se vicissim volutant. Illustre exemplum hujusmodi præjudicii nobis reliquit *Chaldaeus interpres*, qui Targum Hierosolymitanum condidit. Erat ille (verba sunt b. D. I. I. Rambachii in Commentatione de Idoneo Sacrar. Litterar. Interprete Sect. I. §. VII. p. 14.) ut ex multis indiciis constat, *Phariseorum doctrinis imbutus*, qui adversus Sadducæorum errores *mortuorum resurrectionem*, vitæque sanctioris post obitum præmia recte defendebant. *Vera hæc erat hypothesis & multis Scripturæ testimoniis comprobata. Sed quid ille? primum quoscunque obvios in Scripturis habet profanos homines, illos omnes in Sadducæorum ordinem intrudit.* Hujus errois specimina luculentissima dedit Gen. IV, 8 &c. XXV. 34 quæ hic adponeremus, nisi chartæ angustia plura persequi prohiberet.

